אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה א) יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלמה חמשים א"ל אביי אי הכי גבי עבד נמי יאמרו עבד בריא שלשים עבד מוכה שחין שלשים אלא אמר אביי אמר קרא [1]תחת אשר עינה ב) מכלל דאיכא בושת ופגם רבא אמר דאמר קרא ונתן האיש השוכב עמה וגו' הנאת שכיבה חמשים מכלל דאיכא מילתא אחריתי ומאי ניהו בושת ופגם: **מתני'** [א]במוציא שם רע להקל ולהחמיר כיצד אחד שהוציא שם רע על גדולה שבכהונה ועל קטנה שבישראל נותן מאה סלע נמצא האומר בפיו המור מן העושה מעשה [ב]שכן מצינו [ג]שלא נתחתם [ג] גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר [2]וינסו אותי זה עשר פעמים וגו': **גמ'** ממאי דלמא משום דקא גרים לה קטלא דכתיב [3]ואם אמת היה הדבר וגו' והוציאו את הנערה וגו' אמר רבא אמר קרא [4]כי הוציא שם רע על שם רע שהוציא: וכן מצינו שלא נתחתם גזר דין וכו': ממאי דלמא דאכתי לא מלא סאתן [ד]דאמר רב המנונא אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר [5]במלאת ספקו יצר לו ג) אמר ר"ל אמר קרא וינסו אותי זה עשר פעמים על זה נתחתם גזר דין: [ה]תניא א"ר אלעזר בן פרטא בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע מנלן ממרגלים ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה ממאי דלמא משום דר' חנינא בר פפא [ו]דאמר רבי חנינא בר פפא דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה דכתיב [6]כי חזק הוא ממנו [ו]אל תיקרי ד) כי חזק הוא ממנו אלא ממנו כביכול ה) בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם אלא אמר רבה אמר ר"ל אמר קרא [7]וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה על דבת הארץ שהוציאו תניא אמר ר' יהודה עשר נסיונות ניסו אבותינו להקב"ה ו) שנים בים ושנים במים שנים במן שנים בשליו אחת בעגל ואחת במדבר פארן שנים בים אחת בירידה ואחת בעלייה בירידה דכתיב [8]המבלי אין קברים במצרים בעלייה כדרב הונא דא"ר הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו כדרבה בר מרי [ז]דאמר רבה בר מרי מאי דכתיב [9]וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה הימנו אמר לו אני נותן לך אחד ומחצה שבהם אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שתובע את רבו אמר לו נחל קישון יהיה ערב מיד פלטן ליבשה דכתיב [10]וירא ישראל את מצרים מת על ז) וגו' שנים במים במרה [ח]ברפידים במרה דכתיב [11]ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות וכתיב [12]וילן העם על משה ברפידים דכתיב [13]ויחנו ברפידים ואין מים לשתות וכתיב [14]וירב העם עם משה שנים במן דכתיב

אל

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה. תחילה ואח"כ בא עליה זה כדרכה דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס [ויאמרו] זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים אבל השתא גבי בושת איכא חילוק דיהיב לפי בושת לשלימה טפי מפגומה: **מוכה שחין.** דהוי פגום דומיא דנבעלה שלא כדרכה: **תחת אשר עינה.** רישיה דקרא ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף וגו' (דברים כב) דמשמע הני חמשים כסף יתן בשביל קנס העינוי ומדאיצטריך למכתב הכי מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא כגון בושת ופגם דלאו קנסא דעינוי נינהו דבלאו עינוי נמי איכא בושת ופגם היינו נזק ששוה פחות מבתחילה: **מתני' נמצא האומר בפיו חמור.** דנותן מאה סלע והעושה מעשה דאונס בתולה לא יהיב אלא נ': **גזר דין.** שלא ליכנס לארץ: **זה עשר פעמים.** גבי מרגלים כתיב דמשמע על זה נתחתם: **גמ' ממאי.** דאומר בפיו חמור דמשמע דמשום לשון הרע בלבד קא יהיב להו דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע דגרים לה ביה קטלא: **על שם רע.** משום לשון הרע בלבד: **במלאת ספקו יצר לו.** כשתמלא סאתו בעונות הרבה אז יצר לו תבא עליו צרה: **על זה נחתם.** ולאו משום גירוף דאחריני: **בעל הבית.** הקדוש ברוך הוא: **על דבת הארץ שהוציאו.** קאמר ח) דמתו: **ממרים.** מורדים: **שנותן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: **אחד ומחצה.** דבפרעה כתיב (שמות יד) שש מאות רכב ובסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב:

אל

(לעיל) **הוו** להו שני כתובין הבאין כאחד. וא"ת מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד כיון דגבי שדה מקנה איכא ג"ש למילף חומש משדה אחוזה וגבי מקדיש בית ליכא ג"ש ושמא הכא דכתיב והעריך גבי מקדיש בית כמאן דכתיב ושב ט) או שמא י"ל ושב אין זו ג"ש גמורה אע"ג דקרי ליה הספרי ג"ש וה"נ אשכחן בפ"ק דב"ק (דף ו:) גבי נאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה קרי ליה התם ג"ש ואור"י דאינו ג"ש גמורה או שמא י"ל משום דכתיב קודש גבי מקדיש שדה אחוזה וכתיב נמי קודש [גבי] מקדיש בית וקודש קודש ג"ש גמורה היא מש"ה קרי ליה ב' כתובין הבאים כאחד: **בושת** הכל לפי המבייש והמתבייש. ופגם מפרש בכתובות (דף מ:) אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח:

אילו באו עליה שנים אחד בדרכה ואחד שלא כדרכה. פרש"י אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה ואחד בא עליה כדרכה דאכתי היא בתולה ויש לה קנס ויאמרו זה שבעל פגומה דליכא בושת כולי האי יהיב נ' סלעים ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא לא יהיב נמי אלא חמשים י) ורש"י פירש בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עג:) גבי האי דאמר לא משלם עד גמר ביאה יא) ופרש"י שם שהוא מוציא בתולים משמע דבעינן השרת בתולים להתחייב קנס ואינו כן דהא איתא בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה י' בני אדם ועדיין היא בתולה פירוש כגון שבאו עליה שלא כדרכה ר' אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולהו בחנק וא"ר זירא עלה מודה ר' לענין קנס דכולהו משלמי לפיכך פרש"י יאמרו בעל פגומה חמשים והוציאו אותו שבעל אחריו כדרכה יב) [בעל שלימה חמשים והוציאו אותו שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים צ"ל דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל כדרכה ולפירוש ר"י ק"ק דהוה מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה]:

כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר. יש לתמוה איך היו ישראל באותו הדור כ"כ מקטני אמנה שסברו שכך יעשה הקב"ה נסים למצרים להעבירם מארצם לא"י ואומר ר' נתן אביו רבי שמואל שישראל לא עברו הים לרחבו מצד זה לזה שא"כ היו ממהרים ללכת אל א"י אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים עד שפתו למדבר לצד אחד כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפתו למדבר מצד אחד וזה כשם שאנו עולין יג) מצד זה ובאנו למדבר כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו כי סבורים שלא יעברו המצריים בים אלא יבאו מצד אחר וההכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג) ויסעו ממרה וגו' ויחנו על ים סוף ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד אחר היאך פגעו עוד בים וכי חזרו לאחוריהם אלא ש"מ לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים שמצרים כמו כן לרוח דרומית של א"י קרוב לסוף דרומית לצד מערב ונילוס מפסיק בין מצרים ובין א"י והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים ואח"כ יצאו לאחר שהלכו כמין גורן עגולה ויצאו בצד צפוני שלהם שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים ואח"כ הלכו קצת ימים עד מרה ואח"כ היו עדיין אצל הים וכשהוצרכו ליכנס לא"י לא הוצרכו לעבור הים אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב שהוא בדרומית של א"י ומזרחית של ארץ מצרים: **אחד** ומחצה שבהם. במצרים כתיב (שמות יד) שש מאות רכב בחור ובסיסרא כתיב (שופטים ד) תשע מאות רכב ואף על גב דכתיב (שמות יד) כל רכב מצרים לא קא חשיב אלא הבחורים ז) של ארץ מצרים היה נתלה אחר השש מאות רכב ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה אינו חושש:

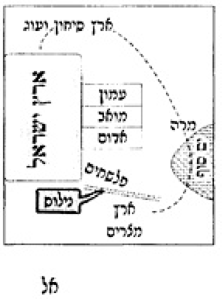

אל

מסורת הש"ס

א) [ונפיסקא ממוכה לקמן איתא וכן וכ"ה בשאלתות], ב) [במשנה שבתוספות נתחתם], ג) סוטה ט.. ד) תוספתא פ"ב ה"ו ע"ש, ה) [סוטה לה. מנחות נג:], ו) [עי' תוספות דמעבל לדף ד"ה אל תקרי ורש"י בסוטה לה. כתב דלא גרסינן אל תקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו וכן בשאלתות ליתא], ז) פסחים קיח., ח) [רש"ם נ"ק], ט) כ"א ורש"י אזל לשיטתו דפירש בפ' סו' נ"ק, י) פ"י נ' וכו אותו וכ"ה בסוטה מקוצלת, כ) וכל רכב של נ"ק.

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ב מהל' נערה בתולה הל' ג ופ"ג הלכה א:
ב ב מיי' פ"ז מהלכות דעות הלכה ב:

תורה אור השלם

1. ונתן האיש השכב עמה לאבי הנער חמשים כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה לא יוכל שלחה כל ימיו: דברים כב כט
2. כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: במדבר יד כב
3. ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנער: דברים כב כ
4. וענשו אתו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה כי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו: דברים כב יט
5. במלאות שפקו יצר לו כל יד עמל תבואנו: איוב כ כב
6. והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו: במדבר יג לא
7. וימתו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני יי: במדבר יד לז
8. ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: שמות יד יא
9. אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך וימרו על ים בים סוף: תהלים קו ז
10. ויושע יי ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: שמות יד ל
11. ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה: שמות טו כג
12. ויצמא שם העם למים וילן העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא: שמות יז ג
13. ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי יי ויחנו ברפידים ואין מים לשתת העם: שמות יז א
14. וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את יי: שמות יז ב

מוסף רש"י

ומתרגמינן לחלוטין. ולאו מן לשון חלוטין גבי מצורע (סנהדרין קי.). **למצורע מוחלט.** לאחר שכלו ימי ההסגר ונראה בו סימני טומאה דאמרינן בו (חגיגה ח:). **פריעה ופרימה.** בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע (שם). **ארי דורס ואוכל.** מיד ואינו מתיירא (תענית ח.). **זאב טורף ואוכל.** שמוליך לחוריו ואוכל שם שמפחד מן הבריות ולמען יש להם הנאה (שם). **מה הנאה יש לך.** שאתה נושך בני אדם יהורגן (שם). **לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי.** שאם בא מי שאמרתי עליו דבר ושאל אם אמרתי כן עליו לא חזרתי כי לאמר איני כדבריו, לפי שמתחלה אמת אמרתי, וקסבר כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא (שבת קיח:)

שיטה מקובצת

א) יאמרו בעל פגומה חמשים בעל שלימה חמשים. גליון. פרש"י זה שבעל פגומה חמשים ואילו בעל בתולה שלימה לא יהיב נמי אלא חמשים תימה למה הוצרך לפרש בתולה שלימה דעלמא דפשיטא משמע דעל אלו שנים קאי ובעל שלימה היינו הראשון שבעל שלא כדרכה דבשלא כדרכה נמי יש לה קנס דאמרינן בפ"ק דקדושין באו עליה עשרה וכו' וי"ל דלהגדיל התמהון פרש"י דבתולה דעלמא דלגבי הך ראשון דבעל שלא כדרכה אינו כל כך תימה שגם פגם השני שהשיר בתוליה מרובה וא"ת ואמאי לא קאמר באו עליה שנים שלא כדרכה ויש לומר דאשמועינן דאף בזה יש תמהון אם משלם השני כמו הראשון דאע"פ שבא עליה כדרכה מ"מ פגומה היא בבעילת הראשון שלא כדרכה. הרא"ש ז"ל: ב) עינה הכי תחת אשר ענה מכלל: ג) לו אלא אמר: ד) תיקרי מכאן תיבות כי חזק הוא נמחק. גליון אין חילוק בין קריאה לכתיב אלא כלומר אל תפרש. לשון הרא"ש ועי' בתוס' בצד שני שהם מהופכים ובס"א אינו כתוב אל תיקרי אלא כי חזק הוא ממנו אפילו בעל הבית כו' ובכי' גמרא ישנה כ"כ אל תקרי ממנו אלא ממינו ופי' מימינו של הקב"ה: ה) כביכול אפילו בעל הבית: ו) להקב"ה במדבר ואלו הן שנים: ז) על שפת הים שנים תיבות וגו' נמחק: ח) קאמר קרא דמתו ור"ה ממרים מורדים נמחק: ט) וחשב דמי או: י) חמשים. נראה מתוך פי' דשלא כדרכה אין לה קנס ובפי' בן ותיבות ורש"י פי' נמחק: יא) ביאה פירש"י נמי שם אות ו' נמחק: יב) כדרכה בעל שלימה חמשים והוא אותו שבעל ראשון שלא כדרכה דאז היתה שלימה מיהו לכל הפירושים צ"ל דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון ובספרים כתוב אותו שבעל תחילה כדרכה ולפי ר"י קצת קשה דהוי מצי למימר באו עליה שנים שלא כדרכה: יג) עולין. גליון פי' מאותו צד שנכנסו כי ישראל לא עברו את הים מעבר לעבר שהן נכנסו בצד אחד ויצאו באותו צד שנכנסו כי המצרים הקיפום סביב (כוה) ואמרו ישראל כשם שאנו עולין מצד זה כך מצרים עולין מצד אחר במקום שנכנסו. הרא"ש ז"ל:

רבינו גרשום

אילו באו עליה ב' אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה. שהראשון שלא בעל כדרכה אינו נותן כלום א) שלא בעלה ואם זה האחרון [שבעלה] נותן נ' כאילו בעל אשה שלימה שלא בא עליה אדם מעולם יאמרו בעל פגומה כו' אלא ודאי פגומה נותן נ' וזו לא שכבר מביישה היא ובעל שלימה נותן נ' ובושת: וכן מצינו. [באבותינו וכו'] כדכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים וכתיב בהריה אם יראו את הארץ וגו' שעל כל אותן עשר פעמים [שנסו] שלא בטחו בהקב"ה לא נגזרה עליהן גזרה שימלו במדבר עד שאמרו לשון הרע על הארץ: על שם רע שהוציא. וענשו אותו מאה כסף: במלאות ספקו. כשימלא עונות כמו שמספקות המדה להכיל יצר לו. פורע ממנו: על עצים [ועל] אבנים. כדכתיב ערים גדולות ובצורות בשמים וארץ אוכלת יושביה היא: אלא ממנו. כלפי מעלה והיינו בעל הבית שבראם: כך מצרים עולין מצד אחר. אע"פ שהבטיחם הקב"ה לא תוסיפו לראותם: פלוט אותם ליבשה. כשהן מתים: [שנים במים] במרה וברפידים. וקשיא לי מ"ט לא קא חשיב מים במדבר צין:

א) עי' תוס' כאן בד"ה אלו.